

Bibliografinen valvonta ja jälkidigitaalinen julkaiseminen

Jarmo Saarti

Itä-Suomen yliopiston kirjasto

jarmo.saarti@uef.fi

<https://orcid.org/0000-0001-6565-0969>

Asiasanat: bibliografinen valvonta; metadata; kirjastolaitos; kokoelmatyö

Kirjastojen ja muiden ihmiskunnan muistitietoa säilyttävien toimijoiden tarve ja perustehtävä järjestää, kerätä ja saattaa käyttöön erityyppisiä kokoelmia ja aineistoja on syntynyt ja kehittynyt dokumentaation tapojen ja tekniikoiden kehittymisen myötä.

Dokumenttien historian voi jakaa karkeasti kolmeen jaksoon:

1. käsin kirjoitettu kulttuuri
2. painettu kulttuuri
3. digitaalinen kulttuuri

Käytännössä nämä kulttuurit elävät tällä hetkellä rinnakkain, rakentuen aina edellisen jakson kehittämien toimintatapojen, dokumenttityyppien rakenteiden ja käytänteiden pohjalta.

Käsin kirjoitetun kulttuurin vaiheelle oli ominaista luku- ja kirjoitustaidon vähäisyys ja dokumenttien määrän suhteellinen pienuus. Painettu kulttuuri alkoi muuttaa tätä paradigmaa viime vuosituhannen aikana. Samaan aikaan alkoivat kehittyä koululaitos, kirjastolaitos ja elintaso kasvoi (ks. tästä tarkemmin Mäkinen, 1997). Kansakuntien menestyminen ja sivistyksen kehittyminen tuli riippuvaiseksi osaamisesta ja dokumentoidusta tiedosta.

Viime vuosituhatosen loppupuolella alkoi digitaalisen tekniikan nopea kehittyminen ja siihen liittynyt dokumenttien julkaisemisen ja jakelun monimuotoisuuden ja määrän hyvin nopea kasvu. Merkittävää on, että ensin mekaanisen äänitstekniikan ja sittemmin digitaalitekniikan kehitys on muuttanut myös esihistoriallisen ajan viestintätyyppin, eli suullisen viestinnän, dokumentteja ja julkaisuja tuottavaksi.

Bibliografinen valvonta voidaan määritellä olevan: *tiedon ja tietoaaineiston rakenteellisesti määriteltäviä kuvailemista tiedon hakemista varten* (Palonen, 2006, s. 10; Suominen, Saarti, & Tuomi, 2009, ss. 15–16). Se synnyttää rakenteellista metatietoa, joka kuvailee dokumentteja ja jonka pohjalta voidaan laatia tietokantoja ja luetteloita avustamaan ja tukemaan erityyppistä tiedonhakua.

Bibliografiseen kontrolliin on kirjastopolitiikassa liitetty myös velvoite siitä, että kukin kansakunta on velvollinen kuvailemaan kansakuntansa dokumentaation systemaattisesti ja viipymättä (IFLA & UNESCO, 1979, s. 7):

the organizational unit established within a country's library system, which undertakes responsibility for the preparation of the authoritative and comprehensive bibliographic records for each new publication issued in the country, making the records in accordance with accepted international bibliographic standards and publishing them with the shortest possible delay in a national bibliography, which appears on a regular basis

Konkreettisesti tämä on näyttäytynyt niin kutsuttujen kansallisbibliografioiden luomisena.

Parhaillaan syntymässä olevaa digitaalista julkaisemisen ja dokumenttien käytön uutta ympäristöä on joissakin tutkimuksissa ja kirjoituksissa alettu kutsua jälkidigitaaliseksi. Keskeistä tässä määrittelyssä on pyrkiä erottamaan digitaalinen kausi, joka pyrki mallintamaan painettua maailmaa, täysin digitaalisesta toimintaympäristöstä (Ludovico, 2015; Saarti & Tuominen, 2017).

Bibliografisen kontrollin diskurssi on syntynyt aikana, jolloin painettujen julkaisujen luettelointi ja näiden julkaisujen kokoaminen kirjastojen kokoelmiksi oli mahdollista ja muodosti selkeän ja rajatun systeemin. Tänä aikakautena luotiin perustapa ajatella ja keskustella bibliografisesta kontrollista. Painetun ajan ajattelutapa on selkeästi kriisiytynyt parina viime vuosikymmenenä uusien toimijoiden, julkaisumuotojen ja jakelumuotojen kehittyessä nopeasti.

Esityksessä analysoidaan bibliografisen valvonnan diskurssia ja keskustellaan kriittisesti siitä, mitä ja miten bibliografinen kontrolli voisi olla mahdollista jälkidigitaalisessa ja monitoimijaisessa toimintaympäristössä (ks. metodologias-ta Locke, 2004).

Lähteet

- IFLA, & UNESCO. (1979). *Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography (PGL.79/WS/18)*. Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000486/048658eo.pdf>
- Locke, T. (2004). *Critical discourse analysis*. Continuum.
- Ludovico, A. (2015). Post-Digital Publishing, Hybrid and Processual Objects in Print. Teoksessa D. Kulle, C. Lund, O. Schmidt, & D. Ziegenhagen (toim.), *Post-digital Culture*. <http://post-digital-culture.org/ludovico/>
- Mäkinen, I. (1997). ”Nödvändighet af LainaKirjasto” : modernin lukuhalun tulo Suomeen ja lukemisen instituutiot (Vsk. 668). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Palonen, V. (2006). *Verkkodokumenttien funktionaalinen luettelointi Teoriat ja normistot dokumenttien tunnistamisen ja yhteenliittämisen tukena* (Lisensiaatintyö). Tampereen yliopisto, Tampere. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-15708>
- Saarti, J., & Tuominen, K. (2017). From paper-based towards post-digital scholarly publishing: an analysis of an ideological dilemma and its consequences. *Information research*, 22(3). <http://www.informationr.net/ir/22-3/paper769.html>
- Suominen, V., Saarti, J., & Tuomi, P. (2009). *Bibliografinen valvonta : johdatus luetteloinnin ja sisällönkuvailun menetelmiin*. BTJ.